

Žačky ze školy v guatemalské
vesnici La Democracia

NAZEMI

MĚNÍME SVĚT

Zvyšování globálního povědomí a odpovědné veřejné nakupování jako nástroje podpory důstojných pracovních podmínek v globalizovaném světě

OBSAH

PŘEDMLUVA	.....	3
ÚVOD	.....	5
CO NÁS PÁLÍ	.....	7
MĚNÍME SVĚT	.....	15
INFORMUJEME	.....	17
VZDĚLÁVÁME GLOBÁLNĚ	.....	27
ODPOVĚDNĚ (NE)SPOTŘEBOVÁVÁME	.....	31
SPOLEČENSKY ODPOVĚDNÉ VEŘEJNÉ ZAKÁZKY	.....	41

MĚNÍME SVĚT

Zvyšování globálního povědomí a odpovědné veřejné nakupování jako nástroje podpory důstojných pracovních podmínek v globalizovaném světě.

© NaZemi, 2015

© Foto: archiv NaZemi, Asian Development Bank, Petr Foltýn, GMB Akash, Tomáš Hájek, Zbyněk Hrbata, Stanislav Komínek, Lenka Pětová, Markéta Nešporová.

ISBN 978-80-88150-02-2

PŘEDMLUVA

Žijeme ve světě, jehož podobu stále více ovlivňujeme, ale míru našeho vlivu často neznáme. Naše informovanost o světě je i v dnešní době informační společnosti často jen na úrovni základních dat, předsudků a mýtů.

Ekonomický rozvoj a prosperita západního světa jsou postaveny na zneužívání chudých zemí Afriky, Asie a Latinské Ameriky. Na období původní kolonizace navázalo jednostranně výhodné nastavení mezinárodního obchodu, korumpování tamních vlád a zneužívání globalizace výrobního řetězce.

Nastavení mezinárodního obchodu není spravedlivé. Stojí na převaze silnějších. Bohatší státy určují pravidla mezinárodního obchodu na politické úrovni a často přitom nezohledňují své závazky týkající se rozvojové spolupráce s chudšími státy globálního Jihu. Několik málo velkých firem vytváří tlak na obrovské množství malých a neorganizovaných dodavatelů. Současný ekonomický systém orientovaný na maximalizaci zisku přirozeně vede k tlaku na minimalizaci nákladů. Zvyšující se tlak na nízké ceny dopadá na ty nejzranitelnější, kteří zároveň na produktech odvedli nejvíce fyzické práce.

Aby západní obchodníci mohli prosperovat a spotřebitelé si kupovat levné produkty, přesouvala se výroba od 70. let minulého století do nízkonákladových zemí. Kvůli kombinaci nízkých mezd a špatných pracovních podmínek v továrnách se začíná hovořit o tzv. novodobém otroctví. Děti a mladé matky vyrábějí v Indii nebo Bangladéši trička, blůzky či kabelky, které si pak v západním světě kupujeme často jen tak z rozmařilosti. Náš rozvoj a prosperita jsou vykoupeny nízkými mzdami, nedůstojnými pracovními podmínkami a ničením životního prostředí v zemích výroby.

Tento model není dlouhodobě udržitelný. Polovina zemské populace žije pod hranicí chudoby. Dokud se nepodaří nastavit spravedlivější globální ekonomiku a důstojné pracovní podmínky pro všechny, nečekají nás dobré vyhlídky. Budeme-li nadále zneužívat lidi v chudých zemích, povede to k eskalaci sociálních problémů, nepokojům a válkám. Člověk, který se nedokáže ve svém kraji uživit, musí čelit klimatickým změnám nebo se cítí ohrožen ozbrojenými konflikty, pak hledá svůj nový domov jinde. V pohybu je více než miliarda lidí. Nejedná se o nějakou výjimku, je to pro nás nová skutečnost.

Jakou si na to zvolíme reakci, bude obrazem podstaty celé naší společnosti. Členské státy OSN se na summitu v září 2015 shodly na 17 cílech udržitelného rozvoje (SDGs) a představily vlastní program rozvoje. Chtějí do roku 2030 odstranit extrémní chudobu, hlad, diskriminaci, zmírnit dopady klimatických změn, zajistit zdravý život pro všechny, zajistit rovný přístup ke vzdělání...

Dosáhnout těchto smělých cílů nelze jen na úrovni mezinárodní politiky a vládních strategií. Ovlivňovat budoucnost lidí na Zemi můžeme i my sami. Podílet se na změně můžeme pomocí zvyšování povědomí o propojenosti světa, informováním o souvislostech naší spotřeby s životy lidí, kteří pro nás vyrábějí. Odpovědným spotřebitelstvím pak může každý z nás přispívat k dosažení zásadních změn v globálním měřítku.

Stanislav Komínek
NaZemi

ÚVOD

Představte si své ráno. Obléknete si tričko z Bangladéše a kalhoty z Kambodže, zkontrolujete e-maily na smartphonu z Číny, dáte si kafe z Mexika, obujete boty z Vietnamu a vyrazíte prožívat každodenní dobrodružství.

Jsme obklopeni výrobky, které pocházejí z různých koutů světa. Často u nich ale nemáme jistotu důstojných pracovních podmínek.

Pokud se snažíme zlepšit pracovní podmínky ve světě, můžeme to dělat různými způsoby. Je třeba převzít osobní odpovědnost za vytváření spravedlivějšího světa a jít příkladem. Ať už si člověk zvolí jakýkoli způsob, jeho role pro posilování globální spravedlnosti je důležitá a nenahraditelná.

Právě těmto aktivním lidem přináší naše brožura možnosti, jak pozitivně ovlivňovat tvář světa. Pomocí inspirativních tipů seznamuje čtenáře s možnostmi, jak zvyšovat povědomí o vlivu našeho spotřebního chování na životy lidí v Africe, Asii či Latinské Americe a jak nakupovat společensky odpovědně.

Dělnice v továrně na vlněné svetry v bangladéšské Dháce.

Foto: Asian Development Bank, Flickr

CO NÁS PÁLÍ

Všichni jsme navzájem úzce propojeni. Dýcháme kyslík, který ve velkém produkují deštné pralesy v Brazílii. Jíme steaky z krav, které se krmí sójou z Argentiny a jimiž vypuzovaný metan způsobuje globální oteplování. Některé české továrny využívají k výrobě kondenzátorů pro čínské telefony tantal z Demokratické republiky Kongo, jehož těžba financuje nejdéle trvající ozbrojený konflikt od druhé světové války s více než 5 miliony lidských obětí. V České republice sní každý z nás průměrně přes pět kilo čokolády za rok, přitom v západní Africe pracuje v kakaovém průmyslu stále 1,8 milionu dětí, většina v Ghaně a Pobřeží slonoviny.

Problémy v zemích produkce úzce souvisejí se spotřebitelským nastavením naší společnosti. Často chceme vlastnit co nejvíce za co nejméně. Chceme kilo banánů za 18 korun. Jen málokoho ale udivuje, že tropické ovoce cestující přes půl planety je levnější než lokální jablka. Chceme tričko za stovku, které bude šik a cool. A příští měsíc si klidně můžeme koupit nové.

Pokud se spotřebitelé více zajímají o cenu než o to, kdo a za jakých podmínek tričko či banán vyprodukoval, moc se pracovní podmínky lidí v zemích globálního Jihu zlepšit nemohou. Orientace na nízké prodejní ceny způsobuje tlak na snižování výrobních nákladů. A když chci snižovat výrobní náklady na minimum, přivírám oči nad nedůstojnými pracovními

podmínkami, zneužíváním dětské a otrocké práce a znečištěním životního prostředí.

Cena za nízkou cenu produktů je bolestná.

NEBEZPEČNÉ PRACOVNÍ PODMÍNKY

Dělnice v textilních továrnách v Kambodži, Indii či Bangladéši vyrábějí většinu oblečení, které si u nás v Evropě můžeme koupit. V továrních halách bzučí jeden stroj vedle druhého, leckde ze stropu koukají odhalené kabely nebo jsou na zdech patrné praskliny, nouzové východy jsou uzavřené. Tovární budovy bývají nekvalitně stavěné a přetěžované. V důsledku toho dochází k ohrožení na životech dělníků a dělnic, jako například roku 2013, kdy se v bangladéšské Dháce zřítil tovární komplex Rana Plaza, v jehož troskách zahynulo přes 1100 lidí, většinou mladých dělnic.

„Byla jsem v šoku, podlaha byla najednou pryč. Lidé začali ve zmatku utíkat, strop se propadl. Snažila jsem si chránit hlavu, ale uvízla jsem mezi troskami. Myslela jsem, že umřu. A lidé kolem umírali,“ vzpomíná na zřícení budov Shila Begum, která strávila 10 hodin pod troskami. „Snažili se odstranit betonové desky, které jsme měli na sobě. Nakonec mě vytáhli, ale váha betonu mi poranila dělohu. V 11 hodin dopoledne mi museli dělohu kompletně odstranit,“ doplnila 26letá Shila, která se po smrti manžela přestěhovala do Dháky, aby byla schopná uživit svoji desetiletou dceru.

Pracující v dodavatelských továrnách bývají i dnes vystavováni nebezpečným pracovním podmínkám. To se netýká jen

Továrna u řeky Burigangy v bangladéšské Dháce.

Foto: Zbyněk Hrbata

špatného technického stavu výrobních hal, ale i přímého kontaktu s nebezpečnými látkami. Při zpracování kůže pro výrobu bot se pro levné vyčiňování kůže běžně používá tzv. trojvazný chrom, který může oxidovat na vysoce toxický šestivazný chrom. Pískování dřívů vede k vážnému onemocnění, plicní silikóze. Používání pesticidů při pěstování bavlny má rakovino- tvorné účinky. Pracovníkům často chybějí ochranné pomůcky.

„Byla jsem se podívat ve sluchech v Dháce a viděla jsem, za jakých podmínek pracují lidé v místních továrnách. Byla to nejhorší věc, kterou jsem kdy viděla. Oděvní průmysl se v Bangladéši podílí na 70 % místního HDP. Pokud by se zde vyrábělo udržitelně, dalo by to lidem možnost důstojného života. A to je má cesta. Lidé rádi darují peníze... Ale ač je charita krásná, nevydrží navždy, není udržitelná. Myslím si, že lidé opravdu potřebují, aby si mohli pomoci sami.“

herečka Emma Watson

NÍZKÉ MZDY

Nízké mzdy neumožňují dělnicím a dělníkům důstojně se užít, a udržují je tak v chudobě. Jsou nuceni pracovat až 16 hodin denně 6 dní v týdnu. Dělníci mnohdy nedostávají ani zákonnou minimální mzdu, natož mzdu, ze které by se důstojně uživil. Nízké mzdy rovněž vedou k nezákonným objemům přesčasů.

Dělníci v továrně u řeky Burigangy v bangladéské Dháce.

Foto: Zbyněk Hrbata

„Musíme pracovat od devíti ráno do jedné v noci. Nemůžeme si vybrat, že budeme pracovat jen přes den. Musíme takhle pracovat třicet dní v měsíci,“ uvedla jedna z dělnic z indické dodavatelské továrny řetězce Carrefour.

Šička v bangladéské továrně nedostane za svou práci ani tolik, aby byla schopná koupit si jídlo, zaplatit za bydlení a lékařskou péči a uhradit školné svým dětem. Továrny jsou svými odběrateli nuceny jak k nepřiměřeně krátkým dodacím lhůtám, tak i k extrémně nízkým nákladům na výrobu. To se nakonec projeví nejen v tom, v jakých podmínkách šička musí pracovat, ale i ve mzdě, kterou dostává. Dle výpočtů organizace NaZemi šičce připadají z trička v prodejní ceně 299 Kč přibližně 3 koruny, tj. jedno procento.¹

POTLAČOVÁNÍ ODBORŮ

Pro zlepšení špatných pracovních podmínek a nízkých mezd mohou hrát významnou roli odbory. Právo zakládat odborové organizace je lidským právem definovaným v několika mezinárodních dokumentech, v úmluvách Mezinárodní organizace práce (ILO), ve Všeobecné deklaraci lidských práv či v Mezinárodním paktu o hospodářských, kulturních a sociálních právech. Zaměstnanci guatemalských banánových plantáží nebo šičky v kambodžských textilkách přitom vstupem do odborů riskují nejen posměšky, ale často i život.

Aby mohly odbory se zaměstnavateli účinně vyjednávat, potřebují dostatek svobody a síly. Jejich činnost je ale v producentkých zemích potlačována. Zaměstnanci, kteří se snaží do odborů vstoupit, jsou zastrašováni, diskriminováni nebo přerazováni na hůře placenou a náročnější práci. Často také rovnou dostávají výpověď nebo jsou fyzicky napadáni.

¹ Zdroj: www.nazemi.cz, brožura Prosim, sedfete nas z kuze.

DĚTSKÁ PRÁCE

Podle zprávy Mezinárodní organizace práce je nuceno pracovat až 168 milionů dětí.² To znamená, že celkem 11 % všech dětí na světě musí pracovat, nemůže chodit do školy, prožívat dětství a hrát si. Děje se tak i proto, že jejich rodiče nemohou vlastní prací rodinu uživit. Děti, stejně jako dospělí, jsou nuceny pracovat v nedůstojných podmínkách, aby pro nás vyrobily zboží naší denní spotřeby.

Celkem 59 % těchto dětí pracuje v zemědělství. Pěstování komodit, jako je kakao, káva, čaj či banány, ovšem není jedinou oblastí, kde se dětská práce využívá. Stejně tak je tomu například u výroby oděvů, obuvi, hraček, elektroniky, zábavné pyrotechniky nebo u těžby minerálů, drahých kovů a kamenů. Více než 100 milionů dětí je dokonce vystaveno nejhorším formám dětské práce. Jedná se o práci nebezpečnou, otrockou a ilegální, spojenou s drogami a prostitucí, případně o zapojení dětí do ozbrojených konfliktů.

Pokud je dítě nuceno pracovat, nechodí do školy a razantně klesá jeho šance, že si někdy v budoucnu bude slušně vydělávat kvalifikovanou prací. Dětská práce navíc snižuje cenu práce na pracovním trhu, tedy nepřispívá ve svém celku ani k vyššímu příjmu rodin, protože rodiče by při neexistenci dětské práce mohli mít vyšší mzdy a své děti zabezpečit.

Dětská práce není výpomoc v rodině, ale činnost, která brání dítěti ve vzdělání nebo narušuje jeho zdravý fyzický, duševní, morální či sociální vývoj.

2 Zdroj: <http://www.ilo.org/global/topics/child-labour>.

Osmiletý Belal pracuje v jedné z bangladéšských koželužen, dětská práce zde není výjimkou.

Foto: GMB Akash

UNÁŠENÍ DĚTÍ

Kakao je základním zdrojem příjmu pro pět a půl milionu drobných farmářů. 90 % kakaa se pěstuje na malých rodinných farmách o rozloze do pěti hektarů. Pěstitelé dostávají za své kakao velmi málo peněz, a proto jsou nuceni zneužívat dětskou sílu.

Na pěstelské pozemky v Ghaně a Pobřeží slonoviny jsou unášeny děti z okolních států – z Mali či Burkina Fasa. Děti jsou nuceny pracovat dlouhé hodiny, přicházejí do kontaktu s pesticidy, denně zacházejí s mačetami a musejí nosit těžké náklady. Na tyto skutečnosti upozornil např. i dánský režisér Miki Mistrati ve svém dokumentu *The Dark Side of Chocolate*.

PĚSTOVÁNÍ KOKY

V Peru vedou pěstitele nízké výkupní ceny za kávu nebo kakao k přechodu na pěstování koky. V oblasti východně od And směrem k Amazonii nahrazuje koka kávu už od 80. let minulého století. „Koka se sklízí čtyřikrát ročně, káva jednou ročně a její výkupní ceny jsou na samém dně. Jsem si jistý, že pokud byste zde žili, pěstovali byste koku taky, abyste uživilí svou rodinu,“ vysvětluje starosta obce Llochegua.

Oblast ovládají drogové kartely. Lidé mají problémy s narkomafií a vyčerpáním půdy v důsledku používání pesticidů. Dodnes zde dochází se soumrakem k přepadávání kamionů s kakaem a na silnicích přistávají malá letadla nakládající pytle s kokou.

V Peru se pěstuje 60 % světové produkce koky. Plodina je pěstována rolníky a je dál předávána zpracovatelům pod kontrolou partyzánských skupin a armády. Podstatná část farmářů ale u jednoduššího a výhodnějšího pěstování koky zůstává. Mimochodem v České republice se utratí ročně za kokain přes 2 miliardy korun.

KLIMATICKÉ ZMĚNY

Klima se mění a zásadně ovlivňuje fungování celé planety. V posledních letech dochází k extrémním výkyvům počasí, objevují se mimořádné povodně i období sucha. Mezvládní panel pro změny klimatu dokazuje, že oteplování je způsobeno lidskou činností. Naše společnost je postavena na spotřebě fosilních paliv a důraz na ekologicky neudržitelný růst ekonomiky ohrožuje podmínky pro život. Změna klimatu má dopad na zemědělství, snižuje se potravinová bezpečnost a biologická diverzita. Změna klimatu již nyní bezprostředně ohrožuje pěstitele v zemích globálního Jihu a je i jednou z příčin rostoucího počtu lidí, kteří utíkají do Evropy.

„Klima se mění. Hodně prší. Pak přichází období sucha a velkého horka. Keřky usychají a houbová onemocnění se nově šíří do vyšších nadmořských výšek a ničí naši úrodu,“ upozorňuje Hamilcar Ramirez Vazquez, pěstitel z kávového pěstitelského družstva ISMAM v mexickém státě Chiapas. Pěstitelé kávy jako třeba Hamilcar se na změně klimatu podílejí minimálně, přesto důsledky změny pocítují zcela zásadně. Ovlivňují nejen jejich úrodu kávy, ale i celý život. Hamilcarovy kávovníky, pěstované tradičním způsobem ve stínu, v roce 2014 napadla kávová rez. Toto houbové onemocnění se předtím nikdy na tak vysoko ležící pozemky nedostalo. Velká horka a deště v nezvyklých ročních obdobích ale vedly k šíření rzi i na pozemky ve výšce nad 1500 m n. m. a ke snížení produkce o 23 % oproti předchozímu roku.

Hamilcar Ramirez Vazquez z družstva ISMAM ukazuje list kávovníku arabského napadený kávovou rzí na pozemku nedaleko mexického městečka Siltepec.

Foto: Stanislav Komínek, NaZemi

Běžní pěstitelé kávy nemají většinou prostředky pro boj s kávovou rzí, je potřeba přitom zvyšovat úrodnost půdy, ořezávat napadené části keřků kávovníku, zkoušet cílené používání fungicidů a pesticidů, instalovat stínítka proti šíření plísňe a testovat odrůdy kávovníků odolnější vůči suchu a nemocem.

NESPRAVEDLIVÝ MEZINÁRODNÍ OBCHOD

Při nastavování pravidel mezinárodního obchodu mají silný hlas bohaté státy Severu a lobby nadnárodních společností. Země globálního Jihu jsou závislé na vývozu primárních surovin. Jedním z důvodů jsou ochranná opatření vnitřních trhů EU či USA, jako např. dovozní limity či celní eskalace.

Celní eskalace znamenají, že pokud chce někdo dovážet zboží například do Evropské unie, bude se clo uvalené na toto zboží odvíjet od míry zpracování výrobku. Dochází tak například k tomu, že za surové kakaové boby dovozce clo prakticky nezplatí (0,5 %), ale za hotovou čokoládu už ano (24 %). Pokud tedy peruánské pěstitelské družstvo chce kakao i zpracovat, nemá kvůli vysokému clu šanci uspět na evropském trhu a vyvážet může jen nezpracované kakaové boby, což omezuje rozvoj průmyslu v pěstitelských zemích. Tento princip chrání pracovní trh v Evropě, umožňuje udržet co nejvyšší přidanou hodnotu výrobku v evropském prostoru, ale na druhé straně znevýhodňuje potenciální zpracovatele v zemích Jihu a brání jejich přirozenému rozvoji.

Tak vzniká nesoulad mezi deklarovanou vůlí vlád globálního Severu podpořit rozvoj chudších zemí globálního Jihu a reálným stavem, který samotné výrobce na Jihu zásadním způsobem znevýhodňuje.

„Migranti jsou naši bratři a sestry při hledání lepšího života, daleko od chudoby, hladu, vykořisťování a nespravedlivého přerozdělování zdrojů naší planety, které jsou určeny k tomu, aby byly spravedlivě sdíleny všemi.“

papež František, 2015

MĚNÍME SVĚT

Jsme první generací lidí, která se může do řešení problémů ve vzdálených produkčních zemích Asie, Afriky nebo Latinské Ameriky skutečně aktivně zapojit. Rozvoj technologií a stále užší propojování světa nám umožňuje ovlivňovat podmínky, za kterých k výrobě zboží na druhém konci světa dochází. My všichni můžeme svou činností přispívat ke zlepšování pracovních podmínek lidí v zemích globálního Jihu.

Máme v podstatě dvě základní možnosti, jak se zapojit: uvědoměnou spotřebu a zvyšování povědomí ve svém okolí.

Osobní angažování při řešení globálních problémů lze ještě posílit zapojením dalších lokálních aktérů a posilováním místní občanské pospolitosti. Propojujte se, spolupracujte, inspirujte, zaujměte média, jděte příkladem. Tvořte vlastní příklady dobré praxe!

Studenti kroměřížské hotelovky pro slavnostní předávání titulu Fairtradová škola napekli dobroty z fairtradových surovin a pozvali lokální i celorepubliková média.

Foto: Stanislav Komínek, NaZemi

INFORMUJEME

Přestože žijeme v době informační společnosti, nevíme toho o důsledcích globalizovaného světa dost a naše představy jsou často na úrovni základních informací, zjednodušených dat, předsudků a mýtů.

Dosáhnout zvyšování povědomí o souvislostech mezi naší spotřebou a životy lidí, kteří pro nás vyrábějí či pěstují, lze organizováním informačních a osvětových akcí. Můžeme upozorňovat na stinné stránky výroby i možnosti odpovědné spotřeby. Jako aktivisté můžeme také využívat internetových kampaní a tlačít na globální značky, aby přijaly odpovědnost za naplňování lidských i pracovních práv v rámci celého svého dodavatelského řetězce.

Stojí také za to přemýšlet, jak zvýšit dopad našeho úsilí na požadovanou změnu. Témata a akce, které rezonují veřejným prostorem, jsou silným motivem pro obchodníky. Chceme-li změnit obchodní způsoby globálních banánových nebo oděvních společností, upozorňujeme na jejich nekalé praktiky. Aby si naší činnosti značky samy všimly, musíme dostávat informační akce do médií. Udělejte atraktivní happening, zapojte

Dělníci v továrně v bangladéšské Dháce.

Foto: Zbyněk Hrbata

se do fungující dlouhodobé kampaně nebo podrobtte firmu dotazům a kritice na jejich facebookových stránkách.

INTERNETOVÉ KAMPANĚ

Internetové kampaně v podobě podepisování petic či tlaku na Facebooku často vyžadují jen pár minut vašeho času z tepla domova, umožňují jednoduché zapojení aktivních spotřebitelů a mají dopad. V poslední době například přispěly ke dvěma velkým úspěchům: proplacení odstupného firmou adidas a naplnění kompenzačního fondu obětem Rana Plaza. Oba příklady ukazují na účinnost spotřebitelského nátlaku na globální značky.

Když na jaře 2013 spadla v bangladéšské Dháce textilní továrna a v jejích stutinách zemřelo přes 1100 dělníků, bylo to neštěstí především pro rodiny zemřelých dělníků. Textilní společnosti se po katastrofě zavázaly, že přispějí do fondu na jejich odškodnění, ale po roce přispěla jen polovina z 29 společností, které ve zřícené budově vyráběly. Nepřispěly např. společnosti Benetton či LPP (distribuuje mj. vlastní značky Reversed a Cropp). Na tyto i další společnosti se zaměřila kampaň Pay UPI vedená nevládními neziskovými organizacemi sdruženými v Clean Clothes Campaign. Výzvu podepisovala široká veřejnost a po roce úsilí a nátlaku se v červnu 2015 kompenzační fond obětem podařilo skutečně naplnit.

Druhý příklad má začátek v lednu 2011. Tehdy utekl majitel indonéské továrny PT Kizone z Indonésie, což vedlo v dubnu k uzavření továrny a 2800 dělníků přišlo ze dne na den o práci – bez odstupného, na které měli právně nárok. Dělníci

Za lidská práva „Nedovedu si představit, že v takových podmínkách může někdo pracovat,“ svěřila se aktivistka Karolína Čapková, která upozorňovala na podmínky dělníků v Asii.

Foto: Anna Vavriková, MAFRA

Podívejte, takhle šijí vaše oblečení

BRNO (men) Víte, kdo a jak šije vaše oblečení? Na nelidské pracovní podmínky dělníků v Asii se snažila včera dopoledne v Brně v České ulici upozornit neobvyklým happeningem aktivistka v mrazu jen v tenkém červeném trikotu.

Za šicím strojem s odevzaným výrazem sledovala svoji práci. Symbolizovala tak anonymního asijské-

ho dělníka šijícího oblečení za extrémních podmínek. „Je zranitelná, nemá na sobě žádné ochranné pomůcky a mrzne,“ vysvětluje mluvčí pořádající organizace NaZemi Gabriela Štěpánková.

Organizace záměrně zvolila pro akci včerejšek, tedy Mezinárodní den lidských práv. „Chceme upozornit na vyplácení naprosto nedů-

stojných mezd, které lidem mnohdy nestačí ani na pokrytí základních potřeb, nebo enormně dlouhou pracovní dobu a nebezpečné pracovní prostředí,“ dodává Štěpánková.

Akce byla součástí tříleté kampaně Ušili to na nás, zároveň patří k brněnskému Týdnu lidských práv.

v továrně dostávali velice nízké mzdy, někteří v přepočtu pouhých 11 Kč za hodinu. Celková výše odstupného, na které měli dělníci zákonný nárok, byla 65,6 milionu Kč. Sportovní značka adidas byla odběratelem továrny dlouhá léta. Dělníci apelovali na místní úřady, které jim však nedokázaly pomoci. Veřejnost a neziskové organizace bombardovaly facebookové stránky adidas a na základě tohoto tlaku se společnost nakonec v květnu 2013 rozhodla odstupné dělníkům zpětně zaplatit.

Apely najdete na webech neziskových organizací, koukněte třeba na <http://sumofus.org> nebo <https://avaaz.org>.

POŘÁDÁNÍ HAPPENINGŮ

Pokud pořádáte happening nebo jinou veřejnou akci, zaměřte se na média. Akce musí být atraktivní pro místní občany a kolemjdoucí, avšak vaší cílovou skupinou by měla být také lokální a celorepubliková média. Právě přes ně můžete zvýšit informovanost o vašem tématu z desítek lidí na tisíce. Zvláště v regionech mimo Prahu je každá aktivita občanské společnosti novináři vítána.

O happeningu k pracovním podmínkám v oděvním průmyslu informovala řada médií.

Foto: Stanislav Komínek, NaZemi

Během pořádání akcí je dobré myslet na pár zásadních věcí:

- * potřebujete výborné fotky z akce,
- * na akci se chovejte odhodlaně a vážně,
- * účastníci musejí mít aspoň základní přehled o tématu.

Dobré fotky jsou pro novináře důležité a díky nim o akci často napíšou i delší článek. Pokud o akci budou vědět předem, sami si ji budou chtít nafotit. Po akci jim přesto s krátkou tiskovou zprávou o smyslu akce pošlete i pár vlastních fotek. Do fotek se hodí dostat jasné sdělení, odkaz na kampaň, velké slogany, odhodlanost organizátorů.

Při organizaci happeningu myslíte na to, aby scéna byla přehledná. Organizátoři by se neměli zahalovat, kouřit nebo působit agresivně (ruce nechávejte raději dole). Případné transparenty je vhodné držet odhodlaně. Každý účastník by měl být schopen o tématu říct alespoň dvě věty. Časově je ideální naplánovat akci na dopoledne, aby měl novinář po obědě ještě čas článek připravit a zveřejnit.

Před organizováním nezapomeňte akci ohlásit na radnici či magistrátu, budete pak mít jistotu, že na zamýšlené místo v tu samou dobu nedorazí někdo jiný. Právo na veřejné shromáždění je v České republice považováno za základní politické právo každého člověka, proto u něj platí jen ohlašovací povinnost a vyřízení je jednoduché. Pokud se na daný termín a dané místo nenahlásil nikdo jiný, musejí vám úředníci veřejný prostor pro shromáždění vymezit. Pokud budete chtít mít na akci i stánek nebo pódium, musíte si vyřídit zábor veřejného prostranství, což už je složitější a většinou i za poplatek.

Pokud nechcete vymýšlet vlastní happeningovou akci, můžete se připojit k nějaké celorepublikové. NaZemi koordinuje dvě celorepublikové happeningové akce, u kterých se organizátoři v regionech mohou opřít o atraktivní osvědčený koncept a koordináční podporu (organizační balíček, manuál pro organizátory, vzorová tisková zpráva atd.).

Těmito akcemi jsou:

- * Férová snídaně (www.ferovasnidane.cz) – druhou květnovou sobotu můžete oslavit Světový den pro fair trade piknikovým happeningem na podporu lokálních a fairtradeových pěstitelů,
- * Výstava na stromech (www.vystavanastromech.cz) – během říjnového Týdne důstojné práce se po celé republice můžete zajít podívat do místního parku na výstavu, která upozorňuje na souvislosti našeho spotřebního chování a pracovních podmínek v zemích globálního Jihu.

VYUŽÍVÁNÍ CERTIFIKAČNÍ ZNÁMKY FAIRTRADE

Pokud plánujete v propagačních materiálech využívat certifikační známku Fairtrade, dbejte na to, že se jedná o registrovanou ochrannou známku. Povolení pro použití známky na propagačních materiálech vydává u nás Fairtrade Česko a Slovensko. Mezi obecná pravidla použití známky patří především to, že známka musí zůstat zachována v originálních barvách a poměru stran, nesmí být zaměnitelná s logem jiné organizace a je u ní vysvětleno, co znamená, například větou „Touto známkou jsou označeny výrobky s certifikací Fairtrade“ nebo „Podle této známky poznáte výrobky certifikované podle standardů organizace Fairtrade International“. K tomu je vhodné přidat odkaz info.fairtrade.net.

ZAPOJOVÁNÍ LOKÁLNÍCH AKTÉRŮ

Zapojte studenty ve svém městě. Mají dobré nápady, chuť měnit svět a energii pořádat zajímavé osvětové a informační akce. Nemusejí se zapojovat pouze do organizace happeningů nebo pořádání ochutnávkových a informačních stánků. Mohou se podílet na systematickém zvyšování povědomí v místě (zapojením do kampaně Fairtradová města či Fairtradové školy) nebo si vymyslet jiný inspirativní způsob. Třeba středoškoláci v severomoravském městě Hlučín si založili vlastní fairtradovou kavárnu v nevyužívaných prostorech města, kde kromě fairtradeového občerstvení také pravidelně pořádají výstavy, besedy a vzdělávací dílny.

PŘÍKLAD DOBRÉ PRAXE: STUDENTI ROZNÁŠELI OBČANŮM MĚSTA FAIRTRADOVÉ MUFFINY

V květnu 2012 připravili studenti místní SŠ a JŠ Volyně férovou snídani pro veřejnost. Obcházeli rodiny, informovali o principech fair trade a prodávali vouchery na snídani. Kromě fairtradeové kávy a čaje byl na výběr vanilkový muffin s fairtradeovou čokoládou nebo fairtradeový kakaový muffin, které studenti sami pekli. Akci předcházela také propagace v městském a školním rozhlase. Celkem se jí zúčastnilo 250 lidí, což je pro Volyni s 3000 obyvateli velký úspěch.

Zapojte místní obchodníky. Řekněte provozním restauracím a majitelům obchůdků, že si přejete, aby do své nabídky přidali etické produkty. Pro kavárníky je přidání fairtradeových čajů nebo kaka celkem jednoduchý krok. Vezměte s sebou na schůzku informační brožurku o fair trade a tipy na dodavatele.

Kroměřížští studenti rozdávají na akci města dortíky z fairtradeových surovin a informační letáky.

Foto: Stanislav Komínek, NaZemi

Zapojte politiky a úředníky. Témata jsou blízká koordinátorům projektu Zdravá města nebo úředníkům z odboru životního prostředí. Často se dá na radnici najít i uvědomělý politik. Zapojit lidi z radnice dokážou i žáci základní školy, jak ukazuje příklad ze Vsetína. Žáci tamní ZŠ Rokytnice uspořádali v roce 2011 na radnici konferenci o fair trade, což jim přineslo cenné praktické zkušenosti s reálným dopadem: „Když žáci při přípravě konference zjistili, že skutečně budou vystupovat před paní starostkou, členy městské rady a vedoucími odborů města, začali pracovat na zcela jiné úrovni,“ říká učitel Bohuslav Sedláček. Město se následně začalo zajímat o oficiální podporu fair trade a v září 2011 se stalo společně s Litoměřicemi prvním Fairtradovým městem v České republice.

KAMPAŇ FAIRTRADOVÁ MĚSTA

Do osvětových a informačních akcí se můžete pustit sami nebo do organizace někoho jednorázově zapojit. Větší dopady má ale systematická dlouhodobá spolupráce. U nás proto existuje kampaň Fairtradová města (www.fairtradovamesta.cz). Jedná se o mezinárodní iniciativu označování míst, kde je podporován systém fair trade. Cílem kampaně je osvěta v oblasti fair trade a podpora prodeje fairtradových produktů v daném místě. Status je udělován nejen městům a malým obcím, ale i univerzitám, školám nebo církvím.

Celosvětově je držitelem statusu Fairtradové město (Fairtrade Town) již více než 1600 měst ve 23 zemích světa. Mezi Fairtrade Towns patří třeba Londýn, Dortmund, Brusel nebo Řím, ale i malá městečka. Fairtradová města se postupně rozšířila také do Austrálie, Asie, Kanady a Spojených států amerických, kterým vévodí Vancouver nebo San Francisco. V lednu 2011 se ke kampani přidala i Česká republika. Iniciativu u nás koordinují organizace Fairtrade Česká republika, NaZemi a Ekumenická akademie. Prvními Fairtradovými městy se u nás stala v září 2011 současně města Litoměřice a Vsetín. Postupně se přidávala další: Volyně, Mladá Boleslav, Český Krumlov, Hodonín, Chrudim, Třebíč, Kroměříž. A také spousta škol.

Města mohou titul získat při splnění 5 kritérií:

- * vytvoří se skupina za účelem podpory fair trade ve městě,
- * město oficiálně podporuje fair trade,
- * v místních obchodech a kavárnách jsou dostupné fairtradové produkty,
- * místní organizace podporují fair trade,
- * místní média informují o fair trade.

Klíčové pro úspěšné společné úsilí v podpoře fair trade na obecní úrovni je vytvoření akčního týmu sdruženého v místní řídicí skupině. Z dosavadních zkušeností se ukazuje, že důležitá je i pestrost řídicí skupiny – každý může přinášet jedinečné podněty a využívat svých vlastních možností. Tento tým pak společně vytváří pro každý rok plán aktivit na podporu fair trade a spolupracuje s dalšími aktivními aktéry ve městě. Ve Volyni skupina podporovatelů fair trade zapojila vedení města, uspořádala akci pro místní podnikatele a několik obchodů a cukráren pak začalo prodávat fairtradové produkty.

Prvotní impuls ke vzniku řídicí skupiny nemusí přijít ze strany zástupců města. V Brně vznikla skupina z iniciativy místních aktivistů. Na základě jejich úsilí se představitelé města začali znovu zabývat tématem fair trade. V červnu 2015 pak podporu fair trade schválilo postupně vedení města, Rada města Brna i zastupitelstvo. „Město tímto jasně demonstrovuje svou společenskou odpovědnost a schopnost přispívat k řešení globálních problémů,“ uvedl náměstek primátora Martin Ander.

Zapojením do kampaně města posilují své dobré jméno, naplňují celosvětově uznávané veřejné cíle podpory udržitelného rozvoje a jsou vzorem pro další instituce a jednotlivé spotřebitele. Kampaň účinně propojuje jednotlivé místní aktéry – občany, podnikatele, lidi z příspěvkových a nevládních organizací a zaměstnance radnice. Jako třeba ve Vsetíně, kde podporu fair trade táhne úspěšná spolupráce města s dvěma základními školami a ekocentrem. Společně se zapojují do organizace Vsetínského týdne pro fair trade, v rámci kterého

pořádají propagační akce, ankety mezi veřejností, besedy, Férovou snídani a různé soutěže.

KROMĚŘÍŽSKÝ FAIRTRADOVÝ DEN ZEMĚ

V dubnu 2015 proběhl ve městě Fairtradový den Země, během kterého dostali hosté v místních restauracích k fairtradovému nápoji fairtradový cupcake zdarma. Upekli ho studenti místní hotelové školy. Suroviny pro pečení proplatilo škole vedení města. Součástí akce byl i naučný program pro školáky a koncert na náměstí.

Kroměřížský politik přebírá titul Fairtradové město.

Foto: Stanislav Komínek, NaZemi

MÓDNÍ PŘEHLÍDKA FAIRTRADOVÉHO OBLEČENÍ

Město Litoměřice uspořádalo na svém náměstí pro občany města módní přehlídku fairtradových oděvů. Oblečení po červeném koberci před knihovnou K. H. Máchy předváděly tanečnice z litoměřické taneční a pohybové školy DMC Revolution. Akci zahájil starosta města a modely od Ona Fair zhlédly stovky místních občanů. Na podzim 2012 pak byla právě módní přehlídkou fairtradového oblečení zakončena první Národní fairtradová konference konaná na litoměřickém hradě.

TŘI PŘÍKLADY DOBRÉ PRAXE Z LITOMĚŘIC

(foto: Eva Břeňová, Litoměřice)

SOUTĚŽ KDE HLEDAT FAIR TRADE

Soutěžní karty mohli lidé během celého léta 2015 získat v informačním centru na Mírovém náměstí nebo na webu Zdravého města Litoměřice. V nich našli seznam prodejen, kaváren a restaurací, kde lze zakoupit fairtradový produkt. U každého prodejce si pak mohl soutěžící potvrdit nákup do soutěžní karty a ti, kteří získali nejvyšší počet bodů (nakoupili v největším počtu provozoven), získali zajímavé ceny od místních pěstitelů. Zároveň všichni soutěžící s minimálně šesti body obdrželi cenu.

LITOMĚŘICKÉ GRANTY

Místní samospráva v Litoměřicích podporuje fair trade nejen pořádáním vlastních osvětových a informačních akcí či spotřebou fairtradových produktů, ale také vypisováním grantů na finanční podporu fairtradových aktivit v Litoměřicích. Na rok 2015 město připravilo finanční prostředky ve výši 40 000 Kč na projekty podporující fair trade. Na realizaci akcí a aktivit může žadatel získat až 100 % uznatelných nákladů projektu, maximálně však 4000 Kč. Cílem je podpora organizací i jednotlivců při organizování akcí na podporu férového jednání, odpovědného myšlení a spravedlivého obchodu. V roce 2014 bylo podpořeno celkem sedm projektů.

VZDĚLÁVÁME GLOBÁLNĚ

Dostaňte globální vzdělávání do svého města. Svět se zcela zásadně mění a s ním i požadavky na vzdělávání. Škola už není jediným místem pro získávání znalostí a dovedností. Měla by žáky a studenty vybavovat pro život v globalizovaném světě především rozvojem klíčových životních kompetencí podporujících rozvoj kritického myšlení, nenásilného řešení problémů a komunikačních dovedností. To mohou učitelé dělat v rámci výuky, neméně důležitý je ale celkový étos školy – principy a hodnoty, na základě kterých škola funguje a které komunikuje i navenek směrem k širší komunitě.

Globální rozvojové vzdělávání chápeme jako celoživotní vzdělávací proces, který pomáhá lidem orientovat se ve světě, porozumět jeho propojenosti a uvědomovat si svou roli a vliv v něm. Vede k porozumění sobě a svým vztahům s ostatními lidmi a místy. Svým přístupem k výuce rozvíjí dovednosti a podporuje hodnoty

PodObal – příručka o globálních souvislostech našeho obchodování obsahuje 32 lekcí globálního rozvojového vzdělávání do různých předmětů.

Foto: Lenka Pětová

a postoje, které lidem umožňují aktivně se podílet na řešení lokálních i globálních problémů.

Do čeho se můžete pustit?

- * Zahrnujte globální témata do výuky, informujte žáky, jejich rodiče, členy učitelského sboru a širší komunitu o tématech, která vás pálí.
- * Zajistěte možnost nákupu lokálních a fairtradových produktů přímo ve vaší škole (v nápojových automatech, místním bufetu nebo na chodbě školy).
- * Motivujte vedení školy k využívání lokálního a fairtradového občerstvení v místní jídelně nebo při akcích a událostech školy.
- * Vedte ve výuce a v prostorách školy diskuzi o aktuálních tématech, besedujte o migraci, právech menšin a moci supermarketů.
- * Spolupracujte s organizacemi, které se věnují globálnímu rozvojovému vzdělávání, využívejte jejich vzdělávací materiály, semináře pro učitele či žáky nebo konzultace k tématu.
- * Využívejte web www.globalnirozvojevzdelavani.cz.

KOMPLEXNÍ PODPORA TÉMAT V UHERSKÉM BRODĚ

Gymnázium v Uherském Brodě je aktivním držitelem titulu Fairtradová škola. V angličtině se učí o problémech spojených s pískováním džínů, v zeměpise diskutují o rozvoji, v tělocvičně kopou do fairtradových fotbalových míčů a v jídelně mlsají dezert z fairtradové rýže.

Zapojování globálních témat do výuky a činnosti školy řeší mimo jiné kampaň Fairtradové školy (www.fairtradeskoly.cz). V České republice se do ní zapojují desítky škol včetně fakult. Školy mohou získat titul Fairtradová škola po splnění 5 kritérií. Vytváří k tématu řídicí skupinu, deklarují oficiální podporu, na škole je možné zakoupit fairtradové výrobky, vyučují se zde globální rozvojová témata a žáci a studenti také pořádají ve svém regionu akce zvyšující vědomí globálních souvislostí.

Možnosti začleňování fairtradových témat do výuky snad všech předmětů ukazuje materiál Učíme o fair trade. Ve výtvarné výchově vymyslete komiks zachycující reálné příběhy lidí pěstujících kávu nebo šijících trička, v matematice se zabývejte celní eskalací a jejím ovlivňováním konkurenceschopnosti produktů, které by si samy vyráběly producentské země. Prezence ve výuce počítačů zaměřte na globální téma, třeba fair trade, jak tomu bylo v roce 2012 v soutěži vsetínských základních škol v počítačových dovednostech. Ředitel ZŠ Rokytnice Petr Chytil k tomu tehdy uvedl: „Jsem rád, že letošní téma soutěže zapadá do naší snahy o propagaci fair trade mezi žáky vsetínských základních škol. Forma této soutěže je také dobrou příležitostí pro žáky i učitele výpočetní techniky přinést zpestření do hodin počítačů a informatiky.“

Členy učitelského sboru je možné v jejich globálním rozvojovém vzdělávání podpořit metodickými materiály nebo expertními semináři. Právě tyto semináře posilují učitele ve využívání principů kritického myšlení a globálního rozvojového vzdělávání, uplatňování participativních metod a usilování o rozvoj dovedností, které žákům a studentům umožní aktivně se podílet na řešení lokálních i globálních problémů. Inspirací může být iniciativa Dagmar Antošíkové z pražského Gymnázia Jaroslava Heyrovského, která se pro své kolegy rozhodla uspořádat kurz Kritické myšlení a globální témata vedený organizací NaZemi. Napsala projekt, aby kurz mohla škola financovat, motivovala 15 kolegů, kteří se kurzu zúčastnili a nyní získané dovednosti dále rozvíjejí a aplikují ve výuce. V případě zájmu o expertní semináře pište na vzdelavani@nazemi.cz.

PUSŤTE DO SVÉ ŠKOLY PŘÍBĚHY S GLOBÁLNÍM ROZMĚREM

Komplexní globální témata je možné do výuky na 1. stupni začlenit také díky Global Storylines – dlouhodobé práci s příběhem. Žáci si vytvářejí každý svou identitu dospělého obyvatele horské vesnice a v kůži obyvatel musejí čelit nenadálým událostem s globálním rozměrem podle zvoleného příběhu.

Žáci na ZŠ Masarova v Brně tak díky příběhu o komunitě zemědělců prožili, co vše je schováno za produkcí potravin, jak silná je v běžném obchodním nastavení závislost na výkupních cenách určených trhem a jaké jsou alternativy. Následně pak žáci z vlastní iniciativy realizovali anketu ve školní jídelně a diskutovali s vedením školy o možnostech využití etických potravin.

Na malotřídni MŠ a ZŠ Řeznovice si po dvou letech práce s Global Storylines vytvořili vlastní příběh, šitý na míru jejich škole. V příběhu o třech ostrovech tak se všemi žáky prvního stupně otevřeli aktuální téma klimatických změn a uprchlictví, díky kterému mohou žáci prožít a reflektovat, jaké to je opouštět domov a jaká jsou možná řešení a dopady konfliktů. Potvrzuje to i jedna z učitelek, Marta Kuchařiková: „Je to něco úplně jiného, když si jen tak povídáme o uprchlících a když jím jsi.“

Aktivní učitelé mohou připravovat studenty na život v globalizovaném světě rozvojem klíčových kompetencí.

Foto: Stanislav Komínek, NaZemi

ODPOVĚDNĚ (NE)SPOTŘE- BOVÁVÁME

Všichni jsme spotřebitelé. Jako jedinci i jako organizace. V rámci odpovědné spotřeby se zamýšlíme nad dopady svého nákupního chování. Potřebujeme vůbec daný produkt? Vyrábí se v mém regionu a mohu výběrem podpořit lokální producenty a lokální ekonomiku? Nepocházelo při výrobě produktu ke zneužívání zaměstnanců nebo pěstitelů? Dostali za svou práci spravedlivě zapláceno? Vyráběli šetrně k životnímu prostředí?

Uvědomělé spotřebitelství je jednou z možností, jak aktivně ovlivňovat naši společnou, globálně spravedlivější budoucnost. Nenakupujeme zbytečně. Dáváme přednost kvalitě před kvantitou. Zajímáme se o původ zboží a za jakých podmínek bylo vyrobené. Zvažujeme také surovinovou náročnost výroby a recyklovatelnost pro další využití druhotných surovin.

Být odpovědným spotřebitelem je fuška. Sledovat tolik parametrů je náročné. Nevzdávejte to.

Občerstvení na konferenci může být fair trade, bio i lokální.

Foto: Lenka Pětová

NENAKUPOJEME

Koupit si novou věc umí každý. Buďte napřed, nenakupujte! Spousta věcí se dá sehnat z druhé ruky, půjčit nebo vyrobit. Pro ožívování veřejného prostoru jsou skvělé bleší trhy nebo komunitní opravárenské akce. Své nepoužívané poklady můžete také vyměnit nebo darovat.

Buďte soběstačnější. Spoustu jídla si můžete obstarat sami. Na zahrádce nebo terase můžete pěstovat vlastní zeleninu nebo bylinky. Na zahradě chovejte slepice nebo ovce. Včelařte. Získáte k potravinám silnější vztah a budete znát jejich přesný původ. Pokud vlastní zahrádku nemáte, iniciujte vznik komunitní zahrady.

NAKUPUJEME

Kupujeme lokální výrobky! Lokální a sezónní výrobky jsou čerstvé a mají nízkou ekologickou stopu. Místní drobní sýraři, včelaři, pekaři, pěstitelé nebo řemeslníci se u vás pak mohou uživit. Peníze zůstanou déle ve vašem regionu. Ovlivňujeme tím i podobu krajiny: pokud drobní podnikatelé vymizí, vyrostete místo nich zřejmě nový obří supermarket, který v místě už nebude peníze investovat, ale pouze je z regionu odčerpávat.

Pěstitel Juan Walfred Martinez z fairtradového družstva Pena Roja v Guatemale při sběru vysokohorské arabiky.

Foto: Stanislav Komínek, NaZemi

Ne vše ale pochází z našeho klimatického pásma. Koukněme se do své kuchyně, domácnosti nebo kanceláře. Je tam spousta věcí a plodin ze zemí Afriky, Asie nebo Latinské Ameriky. Bohužel s sebou nesou výrazné riziko, že byly vyrobeny za nedůstojných podmínek a za přispění otrocké dětské práce. Pokud si uděláte nákupní analýzu, zjistíte, že takových problematických produktů je spousta. Z chudých zemí globálního Jihu pocházejí třeba naše koberce, nábytek, boty, trička, květináče, sportovní vybavení, počítače, telefony, banány, čaje či káva.

Když budete v analýze pokračovat, můžete se pokusit ověřit, zda u těchto produktových řad existují důvěryhodné certifikační systémy a iniciativy. Pro odpovědné nakupování produktů ze zemí globálního Jihu je právě ověřování existence nezávislých a důvěryhodných certifikačních systémů a iniciativ zcela klíčové.

DŮVĚRYHODNÉ CERTIFIKACE A INICIATIVY

Vymezení problematických produktových řad je důležité, abychom u nich hledali možnosti etické výroby, a tedy následně odpovědného nákupu. Existují už první vlašťovky etických telefonů (Fairphone), žuly (Fair Stone Standard nebo Xertifix), dřeva (FSC) i koberců (RugMark). V rámci odpovědné spotřeby je lze jen doporučit.

Mezi problematické produktové řady patří i textilní výrobky (propagační trička, plátěné tašky z bavlny) a občerstvení (káva, pomerančové džusy apod.). Ty mají oproti předchozím produktům výhodu, že nabídka dodavatelů je širší a zároveň u nich existuje i více než jen jedna důvěryhodná certifikace nebo iniciativa.

Toto je důležité především u vypisování veřejných zakázek, kde jednou z priorit (nejen definovanou zákonem) je podpora nediskriminace a volného trhu. Pokud vypíšete veřejnou zakázku na etický telefon a nadefinujete si sociální kritéria, která může splnit pouze Fairphone, může vám ve výsledku

zakázku napadnout Úřad pro ochranu hospodářské soutěže. U textilních výrobků a občerstvení se vám to nestane, a pokud správně nastavíte zadání zakázky, je váš požadavek zcela legální a v souladu se základními principy veřejného zadávání. Tímto tématem se budeme dále zabývat v kapitole Společensky odpovědné veřejné zakázky.

Podívejme se na tyto dvě produktové řady více zblízka, včetně uznávaných certifikací a iniciativ, které jejich etickou výrobu zaručují.

OBČERSTVENÍ

V domácnostech, na úřadech a v kancelářích využíváme ze zemědělských komodit pocházejících z tropických oblastí nejčastěji čaje, kávu, pomerančové džusy a někdy i malé čokoládky, třtinový cukr, květiny či rýži. V rámci odpovědné spotřeby u těchto produktů požadujeme následující:

- * výkupní cenu odpovídající nákladům udržitelné produkce a důstojného životytí,
- * možnost využití předfinancování,
- * dlouhodobé obchodní vztahy,
- * zákaz nucené práce a dětské práce,
- * dodržování úmluv Mezinárodní organizace práce (ILO),
- * kontrolované využívání pesticidů a dalších agrochemikálií.

Pytle s fairtradovým kakaem ve skladu peruánského družstva Naranjillo.

Foto: Tomáš Hájek

Uvedené požadavky v současnosti naplňuje systém fair trade. Fair trade je obchod. Lidem ze zemí Afriky, Asie a Latinské Ameriky dává možnost užít se vlastní prací za důstojných podmínek. Zemědělci dostávají za svou kávu nebo kakao spravedlivě zapláceno, pěstují s ohledem na životní prostředí a jejich děti mohou chodit do školy. Fair trade nabízí férové obchodní podmínky, dodržování lidských a pracovních práv i šetrnost k životnímu prostředí.

Spotřebitelé mají dvě možnosti rozpoznání fairtradových produktů. Nejsnáze je poznáme podle certifikační známky FAIRTRADE® přímo na obalu produktu. U takového zboží je celý dodavatelský řetězec kontrolovaný systémem nezávislé certifikace Fairtrade. Existuje však i zboží bez certifikační známky, které pochází od členů Světové fairtradové organizace (WFTO). Tato organizace sdružuje pěstitele a obchodníky, kteří se věnují stoprocentně jen férovému obchodu.

Tyto dva uvedené systémy je třeba odlišit:

- * Systém certifikace FAIRTRADE® (www.fairtrade.net) – certifikační známka FAIRTRADE® může být použita na obalu výrobku v případě, že pěstitel, dovozce i zpracovatel pravidelně procházejí nezávislým auditem ověřujícím shodu se standardy Fairtrade International.
- * Systém tradičních fairtradových organizací (www.wfto.com) – je založený na členství obchodníků a pěstitelů v organizaci World Fair Trade Organization (WFTO), všichni členové se zavazují splňovat základní principy fair trade, systém je založený na důvěře, ačkoli i zde probíhají náhodné audity. Členy WFTO jsou například GEPA, EZA, El Puente, Libero Mondo nebo Traidcraft, další lze dohledat přes webovou stránku www.wfto.com/find-supplier.

Fairtrade je nejvýznamnější etickou certifikací na světě. Fairtradových je například 50 % banánů ve Švýcarsku, 25 % mleté kávy a přes 40 % baleného cukru ve Velké Británii a 20 % květin v Německu.

Certifikace Fairtrade nabízí pěstitelům především dvě výhody: garantovanou minimální výkupní cenu a sociální příplatek. Garantovaná minimální výkupní cena (Fairtrade Minimum Price) je stanovena pro každý produkt, například u prané kávy Arabika je tato úroveň od dubna 2011 ve výši 1,40 dolaru za libru (tj. 0,454 kg). Pěstitelé tak mají zaručeno, že za své produkty nedostanou méně, než činí jejich náklady na pěstování a důstojný život. Pokud je cena na světovém trhu vyšší, dostává pěstitel tuto tržní cenu.

Pěstitelskému družstvu navíc odběratel vyplácí sociální příplatek (Fairtrade Premium), který se ukládá do komunitního fondu. Nedostávají ho samotní pěstitelé, ale celé jejich družstvo. Pěstitelé jako členové družstva pak sami demokraticky rozhodují o tom, jak použijí tyto finanční prostředky. Většinou se jedná o podporu vzdělávání, sociální projekty, nákup zařízení pro zpracování produkce, výstavbu silnic nebo studny, zajištění lékařské péče či poskytnutí studijních stipendií pro děti. V roce 2013 čítaly sociální příplatky v souhrnu přes 86 milionů eur a přibližně polovina z toho šla zapojeným pěstitelům kávy.

„Ze sociálního příplatku jsme nakoupili aktovky pro děti členů družstva. Je tu asi 400 členů, každý má 3 nebo 4 děti a každé z nich má nyní školní aktovku,“ popisuje Jesus Gonzales Gaspar z guatemalského družstva Tajumuco.

Pěstitelé kakaa v peruánském Tingo Maria dováží svou sklizeň do družstva. Družstvo Naranjillo za svých 5 000 tun kakaa a 1 200 tun vypěstované kávy získalo v roce 2011 přes 30 milionů korun v bonusovém fairtradovém sociálním příplatku. Tyto prostředky investují do stavby továrny, hrazení lékařské péče, nákupu školních pomůcek i hrazení finančního bonusu pěstitelům.

Foto: Stanislav Komínek, NaZemi

ODĚVY

V oděvním průmyslu se negativní důsledky globalizace projevují velmi silně. Oproti potravinám se u oděvů spotřebitelé nemohou spolehnout na jedno vodítko, které by zaručilo etičnost celého výrobního procesu. Výroba oděvů je složitý proces s mnoha fázemi. Při etickém nakupování oděvů je nutné sledovat dvě různá stadia produkce: získání suroviny (pěstování bavlny na poli) a zpracování (práce v textilních a oděvních továrnách).

U suroviny nás při odpovědné spotřebě zajímají především tyto požadavky:

- * nevyužívání GMO bavlny,
- * produkce šetrná k životnímu prostředí,
- * zákaz nucené práce a dětské práce,
- * kontrolované využívání pesticidů a dalších agrochemikálií,
- * dodržování úmluv Mezinárodní organizace práce (ILO).

V této fázi výroby oděvů se ještě můžeme opřít o důvěryhodné certifikace. Pro ověření naplnění uvedených požadavků na využití suroviny nám stačí vědět, že využitá bavlna nese certifikaci Bio nebo Fairtrade.

U zpracování jsou požadavky následující:

- * etický kodex odběratele je dodržován v dodavatelských továrnách a je nezávisle ověřován třetí stranou,
- * transparentní dodavatelský řetězec,
- * vyplácení spravedlivé mzdy,
- * možnost svobodně zakládat odbory a podílet se na jejich činnosti,
- * bezpečné pracovní podmínky (dodržování relevantních standardů),
- * zákaz nucené práce a dětské práce,
- * dodržování pracovní doby (přesčasy nepřesahují zákonně povolené limity),
- * platné pracovní smlouvy.

A právě zde nenajdeme jednoduché řešení. Neexistuje jedna certifikace, která by řešila i problémy spojené s produkcí, jako v případě kávy certifikace Fairtrade. Výroba textilu je mnohem složitější a zahrnuje spoustu výrobních fází, které se mnohdy odehrávají v jiných částech světa.

Nezávislé vícestranné iniciativy (MSI = Multi-stakeholder Initiative) jsou jednou z odpovědí na složité dodavatelské řetězce, do kterých zasahuje mnoho různých aktérů. Typicky na ně narazíme v průmyslových odvětvích, významné jsou ale třeba i pro ovocnářství. Představují alternativní přístup k právní regulaci. Jedná se v podstatě o určitou koregulaci, kde se kombinují zájmy více zainteresovaných stran – firem, vlád, mezivládních organizací, občanské společnosti, dělníků – ve společných iniciativách se systémem reportování, monitorování, s auditem a certifikací. Implementace etického kodexu by totiž v žádném případě neměla být založena na jednostranném kontrolování dodavatelů. Základem MSI je monitoring, transparentnost a možnost důvěrného hlášení a odvolacích procesů pro zaměstnance firem i spotřebitele.

Z těchto iniciativ v oděvním průmyslu působí na mezinárodní úrovni Fair Wear Foundation, Ethical Trading Initiative, Fair Labor Association, Social Accountability International a Worker Rights Consortium. I zde však najdeme rozdíly: například

kodex Fair Labor Association požaduje na rozdíl od Fair Wear Foundation jen vyplácení minimální zákonné mzdy, nikoli mzdy pokrývající životní náklady. V zemích, v nichž probíhá výroba, však bývá oficiální minimální mzda nastavena velmi nízkou. Taková mzda pak nestačí ani na pokrytí základních potřeb, což vede k obrovským přesčasům, kterými si dělníci vylepšují příliš nízký příjem.

Pro ověření požadavků kladených na zpracování oděvů se tedy můžeme opřít o členství odpovědného výrobce ve Fair Wear Foundation (www.fairwear.org/36/brands) nebo ve Světové fairtradové organizaci (www.wfto.com/find-supplier).

Šička v komunitní fairtradové dílně bangladéšské organizace Thanarapa Swallows, která šije designové kousky například pro britské People Tree či japonskou Fair Trade Company.

Foto: Markéta Nešporová

SPOLEČENSKY ODPOVĚDNÉ VEŘEJNÉ ZAKÁZKY

Veřejné instituce jsou po individuálních spotřebitelích druhou nejvýznamnější spotřebitelskou skupinou. Měly by odpovědně nakupovat už jen proto, že využívají veřejné prostředky, z nichž by neměly financovat například dětskou práci či novodobé otroctví v Asii, Africe či Latinské Americe. Zapojte proto svou radnici nebo úřad do etického nakupování. Představíme vám základní typy k přípravě zakázek, legislativní podporu i konkrétní nastavení požadavků a způsobů ověření pro vypisovanou veřejnou zakázku.

Společensky odpovědné veřejné zakázky patří mezi výdajový proces veřejné správy, která v rámci podpory udržitelného rozvoje preferuje spravedlivě obchodované a za důstojných podmínek vyráběné produkty. Z takového zadávání profituje celá občanská společnost. Zadavatelé nesledují jen cenu a kvalitu zboží, ale také sociální faktory včetně podmínek, za jakých byl produkt vyroben. Umožňuje jim to získat za vydané veřejné prostředky co nejvyšší přidanou hodnotu. Právě sledování přidané hodnoty hraje velkou roli v ovlivňování pracovních podmínek lidí v zemích globálního Jihu.

**Dokumentace vypsání veřejné zakázky
na fairtradové občerstvení městem Třebíčí.**

Foto: Stanislav Komínek, NaZemi

Legislativa obecně umožňuje využívat více parametrů ve veřejných zakázkách. Lze stanovit takové podmínky, které jsou v souladu s veřejnými zájmy. Přidávání kritérií je možné, pokud dodržují obecné zásady pro zadávání veřejných zakázek, tedy rovné zacházení, nediskriminaci, hospodárnost a transparentnost.

Tento druh veřejného nakupování má v Evropě pevné kořeny, už od 90. let 20. století jej zadavatelé využívají k podpoře ochrany přírody i sociálně znevýhodněných skupin lidí. Mezi ně patří nejen místní sociálně znevýhodnění lidé, ale i výrobci a pěstitelé v zemích globálního Jihu.

LEGISLATIVNÍ PODPORA

Organizace NaZemi k tématu společensky odpovědného zadávání veřejných zakázek vydala již čtyři právní analýzy, které představují možnosti, jak lze etická kritéria přidávat do vypisovaných veřejných zakázek. Přidávání kritérií je možné, pokud zadavatelé dodržují obecné zásady pro zadávání veřejných zakázek. Analýzy nabízejí zadavatelům nejen právní jistotu, ale také užitečná doporučení, jak v případě preference fairtradových výrobků ve veřejných zakázkách postupovat v souladu s platnou legislativou.

Již od začátku 21. století začali čeští veřejní zadavatelé požadovat sociální kritéria ve vypsání veřejných zakázek. S vědomím právní nejistoty se do toho pouštělo jen pár uvědomělých zaměstnanců státní správy. Až rozsudek Soudního

dvora EU ze dne 10. 5. 2012 v případě C-368/10, Komise proti Nizozemí, potvrdil přípustnost zadávání odpovědných veřejných zakázek a definoval způsob, jak mají být tyto veřejné zakázky zadány v souladu s právem EU.

Důležitým pokrokem v legislativní podpoře společensky odpovědného zadávání veřejných zakázek bylo až přijetí směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2014/24/EU ze dne 26. 2. 2014, která jak ve své preambuli, tak v konkrétních ustanoveních tento způsob zadávání veřejných zakázek podpořila, a potvrdila tak předchozí judikaturu Soudního dvora EU.

Směrnice ukazuje nový směr zadávání, který nesměřuje pouze k preferování nejnižší možné ceny zakázky, ale umožňuje začleňování sociálních kritérií. Směrnice již ve své preambuli (čl. 97) výslovně zmiňuje možnost zadávat veřejné zakázky na dodávky fairtradových produktů a využívání sociálních kritérií, i pokud tyto faktory nejsou součástí jejich věcné podstaty. „Kritéria a podmínky související s obchodem a jeho podmínkami mohou například odkazovat na skutečnost, že dotčený výrobek pochází ze spravedlivého obchodu (fair trade), včetně povinnosti platit výrobcům určitou minimální cenu a cenovou přírůžku.“

Směrnice představuje posun v možnosti veřejných zadavatelů zadávat odpovědné veřejné zakázky zejména tím, že v čl. 18, který vymezuje obecná pravidla platná pro zadávání veškerých veřejných zakázek, ukládá členským státům kromě povinnosti dodržovat zásady rovného zacházení, nediskriminace a transparentnosti a přiměřenosti také „... přijmout vhodná opatření k zajištění toho, aby hospodářské subjekty při plnění veřejných zakázek dodržovaly příslušné povinnosti v oblasti práva životního prostředí a sociálního a pracovního práva, jež vyplývají z práva EU, vnitrostátních právních předpisů, kolektivních smluv nebo z ustanovení mezinárodního sociálního a pracovního práva a práva v oblasti životního prostředí uvedených v příloze X“. Mezi mezinárodní právní normy týkající se pracovních podmínek patří pracovní normy Mezinárodní organizace práce.

Česká právní úprava veřejných zakázek musí být v souladu s právními předpisy EU, které mají aplikační přednost nad vnitrostátními právními normami členských států. To se týká jak současného zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, tak nové české právní úpravy implementující směrnici Evropského parlamentu a Rady č. 2014/24/EU. Ta musí být implementována nejpozději do 18. 4. 2016.

PRVNÍ KROKY K SPOLEČENSKY ODPOVĚDNÉMU VEŘEJNÉMU NAKUPOVÁNÍ

Pokud se chcete pouštět do společensky odpovědného nakupování z veřejných prostředků, je dobré si postup promyslet. Jestliže například chcete koupit jednorázově starostce do kanceláře fairtradovou kávu, stačí zajít do místního obchodu. Když ale chcete zajistit dodávky fairtradové kávy pro provoz úřadu, zasedání zastupitelstva a akce města, pak je potřeba vypsát veřejnou zakázku. Ta už přípravu z vaší strany bude potřebovat.

Před přidáním sociálních kritérií do zadávaných veřejných zakázek doporučujeme zadavatelům provést řadu přípravných činností. Ty pomohou zvýšit transparentnost v cílech a pomoci správnému postupu vypsání veřejné zakázky. Mezi základní přípravné činnosti patří:

1. politická podpora,
2. analýza trhu,
3. informování zaměstnanců,
4. spolupráce s experty.

ad 1. Politická podpora je důležitým stavebním základem.

Pokud vaše zastupitelstvo nebo rada stvrdila politický závazek k podpoře odpovědné spotřeby úřadu, nezapomeňte se o tom zmínit v úvodu zadávací dokumentace a na politické cíle se odkažte. Adekvátní politický závazek může mít různou podobu, např. deklarace podpory fair trade, udržitelného rozvoje nebo nevyužívání nucené dětské práce. Deklarovaný veřejný cíl dává zaměstnancům, občanům i dodavatelům jasný signál o prioritách instituce

a zároveň důležitou politickou podporu etickému nakupování. Priority lze zapracovat také do dalších strategických dokumentů zadavatele, např. do strategického plánu města nebo vnitřní směrnice pro zadávání veřejných zakázek. Při vypisování veřejné zakázky se nezapomeňte přihlásit k deklarované podpoře odpovědné spotřeby.

ad 2. **Nepodceňujte zmapování trhu.** Zadavatelé si sami specifikují, co mohou a chtějí nakupovat společensky odpovědně. Problematických produktových řad je spousta, pro vypisování veřejných zakázek si ale zvolte pouze ty, u kterých už nyní existují uznávané certifikace a iniciativy a zároveň i dostatek dodavatelů. Zanalýzováním trhu zjistíte, že tyto podmínky splňuje právě fairtradové občerstvení i etické textilní výrobky z bavlny. Při jejich poptávání se nedostane do rozporu s principy nediskriminace a volného trhu.

ad 3. **Nezapomínejte představit své priority zaměstnaneckému týmu.** Pro úspěšné využívání sociálních kritérií je nutná souhra všech zainteresovaných lidí – politiků určujících politické cíle, zaměstnanců zadávajících veřejné zakázky, ale i samotných uživatelů těchto produktů. Etické výrobky může nakupovat sekretářka, vedoucí vnitřního odboru i provozní kantýny. Uspořádejte pro ně besedu nebo konferenci a vysvětlete jim přínosy fair trade pro pěstitele či členství textilní firmy v uznávané iniciativě pro šičky a dělníky.

ad 4. **Pro využívání sociálních kritérií ve veřejných nákupech je vhodné přizvat experty z řad právníků a zástupců odborných nevládních organizací.** Od nich lze také získat aktuální doporučení k vypsání společensky odpovědné veřejné zakázky a můžete s nimi také konzultovat své priority a záměry. Širší přípravný tým společným úsilím snáze překoná možné úvodní obavy a dodá zajímavé inspirace. Vašemu týmu se budou hodit přesně a objektivně vymezená sociální specifika požadovaných produktů, která jsou transparentně ověřitelná a hodnotitelná.

VYPSÁNÍ VEŘEJNÉ ZAKÁZKY

Přidávání sociálních kritérií je dle platné legislativy možné, pokud zadavatelé dodržují obecné zásady pro zadávání veřejných zakázek. Důraz je třeba klást na správné nadefinování jednotlivých požadavků a způsobu jejich ověření.

Požadovaná sociální kritéria je nevhodnější začlenit do technické specifikace nebo dílčích hodnotících kritérií veřejné zakázky. Třetí možnost přidávat sociální kritéria do smluvních podmínek je dle našeho názoru obcházením platných předpisů, a proto tento netransparentní způsob nepoužívejte.

Doporučovaným řešením je právě první způsob (technická specifikace), kdy sociální kritéria zařadíte v zadávací dokumentaci do technické specifikace zakázky a dodavatelé vám budou nabízet pouze produkty, které splňují tyto požadavky. Jedná se o nejtransparentnější způsob. Jasným nastavením závazných požadavků i způsobů jejich ověření budou dodavatelé přesně vědět, jaké produkty veřejnou zakázkou poptáváte a dle čeho budete naplnění požadavků hodnotit. Dodají pouze produkty s požadovanými sociálními parametry a vy je mezi sebou budete posuzovat pouze podle jednoho základního hodnotícího kritéria – nejnižší ceny.

Při volbě definice požadavků je důležité, abyste nepožadovali konkrétní certifikace (ty lze použít až jako způsob ověření) a zároveň abyste byli schopni jednoznačně ověřit dodržování požadavku. U požadovaných sociálních kritérií lze naplnění požadavků ověřovat nezávislými certifikacemi nebo členstvím v důvěryhodných iniciativách.

Pokud se rozhodnete využít druhý způsob (hodnotící kritéria), rozhoduje o vítězi zakázky ekonomická výhodnost nabídky. Významnou nevýhodou je, že při špatném nastavení hodnoty etických kritérií hrozí vítězství nabídky bez sociálních parametrů. Jestliže jsou totiž dvě vymezená kritéria, například fair trade a cena, pak při nastavení nízké hodnoty sociálního kritéria fair trade zvítězí nabídky bez sociálního kritéria, ale s nízkou nabídkovou cenou.

PŘÍKLADY DOBRÉ PRAXE

WELS, RAKOUSKO: FÉROVÉ KAMENY PRO NÁMĚSTÍ A PRACOVNÍ OBLEČENÍ

Přestavba pěší zóny v letech 2014 a 2015 stála město celkem 2,5 milionu eur. Na stavbu bylo využito více než 1000 tun jakostní žuly. Mezi požadavky na žulu byly ve veřejné zakázce kromě vysoké kvality i fairtradová kritéria (naplnění souladu se sociálními standardy úmluv Mezinárodní organizace práce). Město také nakoupilo pro zaměstnance místní zoologické zahrady pracovní oblečení od členů Fair Wear Foundation.

TRAUN, RAKOUSKO: PRACOVNÍ OBLEČENÍ

Hasiči z rakouského města Traun nosí etická trička. Město je pro ně i pro zaměstnance městských mateřských školek cíleně nakoupilo společensky odpovědně od členů Fair Wear Foundation. Použitá bavlna je certifikovaná Fairtrade.

ZWETTL, RAKOUSKO: FAIRTRADOVÉ TAŠKY

Rakouská obec Zwettl nakoupila veřejnou zakázkou 50 000 ks tašek z bavlny s certifikací Fairtrade v rámci akce Plátěné tašky místo igelitových.

TŘEBÍČ: VEŘEJNÁ ZAKÁZKA NA NÁKUP FAIRTRADOVÝCH VÝROBKŮ

Fairtradové nápoje poptávalo z veřejných prostředků již několik orgánů státní správy, především různá ministerstva. K jejich úsilí se v roce 2014 přidalo jako první samosprávný orgán v České republice město Třebíč, které patří mezi Fairtradová města. Objem zakázky na dodávku fairtradového občerstvení činil 44 500 Kč. Samotnému vypsání veřejné zakázky v Třebíči předcházela analýza nákupů, vytipování možných problematických produktových skupin (výrobky pocházející ze zemí globálního Jihu) a následné vybrání těch produktových skupin, u kterých již nyní existují důvěryhodné certifikace.

VZOROVÉ ZADÁNÍ VEŘEJNÉ ZAKÁZKY NA DODÁVKY FAIRTRADOVÉ KÁVY

PŘEDMĚT VEŘEJNÉ ZAKÁZKY

Dodávky fairtradové kávy

←..... Přímo z předmětu zakázky je patrné, co zadavatel požaduje.

.DEFINICE POŽADAVKŮ V TECHNICKÉ SPECIFIKACI

V souladu s úsilím statutárního města Brna podporovat principy společenské odpovědnosti a udržitelného rozvoje požaduje zadavatel, aby pro tuto veřejnou zakázku byly všechny nabízené produkty vyrobeny v souladu s parametry usnesení Evropského parlamentu o spravedlivém obchodu a rozvoji (2005/2245(INI)), a naplňovaly tak především tyto základní principy spravedlivého obchodování:

- * výkupní cena odpovídající nákladům udržitelné produkce a důstojného živobytí,
- * možnost využití předfinancování,
- * dlouhodobé obchodní vztahy,
- * zákaz nucené práce a dětské práce,
- * dodržování úmluv Mezinárodní organizace práce (ILO),
- * kontrolované využívání pesticidů a dalších agrochemikálií.

←..... V úvodu zakázky je vhodné odkázat se na veřejné politické cíle. Deklarovaná podpora pomáhá zdůvodnit dané sociální požadavky.

←..... Požadovaná kritéria musejí být detailně a konkrétně popsána v technické specifikaci, aby popis požadavků umožnil objektivní hodnocení a transparentní vyhodnocení nabídek. V případě požadavků fair trade je vhodné odkázat se na specifikaci uznávanou Evropským parlamentem a zároveň základní požadovaná sociální kritéria i rovnou vypsát.

←..... Mezi požadavky nedávejte odkaz na žádné konkrétní certifikace ani členství v iniciativách. To si nechte až do způsobu ověření.

„Na našem úřadě jsme vypsalí veřejnou zakázku na nákup fairtradového občerstvení – kávy, čaje, cukru a čokoládových sušenek. Cena vítězné nabídky nás mile překvapila.“

Marie Černá, místostarostka města Třebíče

ZPŮSOB OVĚŘENÍ

Nejjednodušší formou, jak ověřit splnění fairtradových požadavků, je přezkoumání, zda nabízené výrobky nesou na svém obalu ochrannou modro-zelenou známku Fairtrade nebo jsou dovážené a distribuované členskou organizací WFTO (World Fair Trade Organization). Členství ve WFTO se dá ověřit vyhledáním názvu organizace, která uvádí produkt na trh, na jejich webu v části Find Members: www.wfto.com/find-supplier. Mezi členy WFTO patří např. GEPA, EZA, El Puente, Libero-Mondo nebo TraidCraft. Dodavatelé mohou prokázat shodu s požadavky také jiným vhodným způsobem.

←..... Nadefinování způsobu ověření umožňuje dodavatelům ověřit si, jak bude zadavatel kontrolovat naplnění požadovaných sociálních kritérií.

ZÁKLADNÍ HODNOTICÍ KRITÉRIUM

Nejnižší cena

←..... Zadavatelé hodnotí zasláné nabídky dodavatelů pouze na základě ceny. Všechny nabídky už ale musejí obsahovat pouze produkty, které splňují požadované sociální parametry definované v technické specifikaci.

←..... Produkty splňující sociální požadavky nebývají běžně poptávané a široce rozšířené. Doporučujeme oznámení výzvy k soutěžení o zakázku zaslat co nejširšímu poli možných dodavatelů.

Brožura Měníme svět nabízí tipy pro uvědomělou spotřebu a zvyšování povědomí o globálních souvislostech v našem okolí. Najdete v ní inspirativní příklady informačních kampaní, společensky odpovědného veřejného nakupování i globálního vzdělávání.

MĚNÍME SVĚT!

Zvyšování povědomí a odpovědné veřejné nakupování jako nástroje podpory důstojných pracovních podmínek v globalizovaném světě.

© NaZemi, 2015
ISBN 978-80-88150-02-2

Autor: Stanislav Komínek.
Odborné konzultace: Petra Frühbauerová, Kristýna Hrubanová,
Petr Mareš, Gabriela Štěpánková.
Sazba a grafická úprava: Leoš Knotek.
Tisk: Jiří Havránek. Vytlačeno na recyklovaném papíře.
Vydalo NaZemi, Kounicova 42, Brno.
Brno 2015, 1. vydání.

NAZEMI

Nevládní nezisková organizace NaZemi hájí důstojné pracovní podmínky ve světě. Prosazuje globální rozvojové vzdělávání, zasazuje se o odpovědnost firem v oblasti jejich dodavatelského řetězce a propaguje fair trade jako účinnou podporu chudých pěstitelů a řemeslníků ze zemí globálního Jihu. NaZemi působí v Brně, kde také provozuje fairtradový velkoobchod a e-shop obchod.nazemi.cz.

www.nazemi.cz

ČESKÁ REPUBLIKA
POMÁHÁ

náš svět
naše důstojnost
naše budoucnost

2015
Evropský rok
pro rozvoj

Tato brožura je realizována za finanční podpory Evropské unie. Obsah dokumentu je zcela na odpovědnosti NaZemi a jako takový nemůže být považován za stanovisko Evropské unie. Projekt byl podpořen z prostředků Ministerstva zahraničních věcí ČR.

